

Права медичного працівника за законодавством України

У рамках щорічного Всеукраїнського тижня права, що пройшов з 6 по 10 грудня, Міністерство охорони здоров'я України спільно з Всеукраїнською громадською організацією «Фундація медичного права та біоетики України» привернули увагу медичної громадськості до окремих проблем у сфері охорони здоров'я з метою гармонізації взаємин «лікар-пацієнт».

Право на відмову від подальшого ведення пацієнта

Окрім статті 34 Закону України «Основні законодавства України про охорону здоров'я», у якій чітко визначено право лікаря на відмову від надання медичної допомоги, стаття 38 цього ж Закону передбачає, що пацієнт має право на вільний вибір лікаря, якщо останній може запропонувати свої послуги. У Законі не передбачені випадки відмови лікаря пацієнту на підставі, що лікар не може запропонувати свої послуги. На практиці випадки, коли лікар не може запропонувати свої послуги, можна тлумачити як визначені в Етичному кодексі лікаря України підстави відмови лікаря від пацієнта.

Також відповідно до частини 2 статті 38 Закону України «Основні законодавства України про охорону здоров'я», за винятком невідкладного стану, пацієнту можна відмовити в наданні допомоги, якщо заклад, обраний хворим, не має можливості забезпечити відповідне лікування (наприклад, відсутнє необхідне обладнання, профільні фахівці, відділення тощо).

Право на передачу інформації про пацієнта

Випадки правомірного розголошення медичної таємниці передбачають такі нормативно-правові акти: частина 2 статті 32, частина 3 статті 34 Конституції України; частини 2, 4 статті 285 Цивільного кодексу України; стаття 30 Сімейного кодексу

України; стаття 7 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р.; стаття 9 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р.; частини 2, 5 статті 39, стаття 39-1, частина 1 статті 40, частина 1 статті 43 Закону України «Основні законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р.; стаття 4 Закону України «Про психіатричну допомогу» від 22.02.2000 р.; частина 2 статті 8, частина 2 статті 9 Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення» від 12.12.1991 р.; частина 5 статті 14 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» від 15.02.1995 р.; частина 2 статті 26 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 р.; частина 2 статті 17 Закону України «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз» від 05.07.2001 р.

Правомірно розголошуючи медичну таємницю, медичним працівникам слід пам'ятати:

- реалізуючи своє право на передачу інформації про пацієнта, медики повинні чітко знати законодавчу норму, на підставі якої надають медичну інформацію, тим самим правомірно розголошуючи медичну таємницю, та здійснювати такі дії

на підставі звернення, оформленого в установленому законом порядку;

- розглядаючи звернення компетентних осіб, слід розмежовувати випадки, коли ці особи вимагають медичну інформацію для виконання своїх трудових обов'язків (наприклад, у ході здійснення службової перевірки) і виступають роботодавцями, і ситуації виконання службових обов'язків (наприклад, проведення дослідчої перевірки); у першому випадку медики, надаючи медичну інформацію, порушуватимуть чинне законодавство України, зокрема статтю 286 Цивільного кодексу України, статтю 39-1 Закону України «Основні законодавства України про охорону здоров'я», а в другому — діятимуть правомірно незалежно від волі пацієнта чи його законних представників;

- готуючи клопотання, адвокатські запити, слід пам'ятати, що в законодавчо встановлених випадках допускається розголошення медичної таємниці, що буде правомірним; таким випадком може бути надання інформації, що відповідатиме інтересам рідних, близьких, спадкоємців померлого (наприклад, для відшкодування шкоди, заподіяної смертю особи); у клопотанні доречно буде зазначити, що документи, які витребовуються, необхідні для захисту своїх інтересів (або інтересів клієнта — для правників) як спадкоємця у зв'язку зі смертю, наприклад чоловіка (дружини).

Конституція України (стаття 55) гарантує кожній людині, у тому числі й медичному працівнику, право на судовий захист. Це право медичний працівник може реалізувати в порядку цивільного або кримінального судочинства.

Відповідно до статті 3 Цивільного процесуального кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів). У порядку цивільного судочинства медичний працівник може:

- оскаржити незаконне звільнення з роботи (у місячний строк з дня вручення копії наказу про звільнення або з дня видачі трудової книжки) та вирішувати інші трудові спори (у тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права); власник або уповноважений ним орган зобов'язаний відшкодувати моральну шкоду працівнику, якщо порушення його законних прав призвело до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагає від нього додаткових зусиль для організації свого життя;

- захищати свою честь, гідність і ділову репутацію, що були принижені іншими особами;

- оскаржувати накладене на нього стягнення в порядку регресу за ненадання чи неналежне надання медичної допомоги.

Останню категорію справ слід розглянути детальніше. Відповідно до статті 1172 Цивільного кодексу України моральну та матеріальну шкоду, завдану пацієнту лікарем у процесі виконання ним своїх професійних обов'язків, відшкодуватиме заклад охорони здоров'я, який, відтак, має право звернутися до працівника в порядку регресу і вимагати відшкодування сплаченої суми. При цьому слід пам'ятати про таке.

- За шкоду, заподіяну внаслідок порушення трудових обов'язків, працівник

несе відповідальність перед підприємством (установою, організацією), з яким перебуває в трудових відносинах. Відшкодування шкоди проводиться незалежно від притягнення працівника до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності за дії (бездіяльність), якими заподіяна шкода підприємству, установі, організації. За правилами статті 132 КЗпП України за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації під час виконання трудових обов'язків, працівники, з вини яких її заподіяно, несуть матеріальну відповідальність у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше свого середнього місячного заробітку, крім випадків, коли законодавством передбачений більший, ніж цей заробіток, розмір відшкодування.

- На працівника не може бути покладена відповідальність за шкоду, заподіяну в стані крайньої необхідності (частина 4 статті 130 КЗпП України). Слід пам'ятати, що всі дії медичних працівників за невідкладних станів слід розцінювати як дії у стані крайньої необхідності.

- Працівники несуть матеріальну відповідальність у повному розмірі шкоди, заподіяної з їх вини підприємству, установі, організації, у випадку, якщо шкоди завдано діями працівника, що мають ознаки діянь, переслідуваних у кримінальному порядку (пункт 3 статті 134 КЗпП України). Працівник несе повну матеріальну відповідальність не лише в тих випадках, коли відносно нього винесено обвинувальний вирок, а й тоді, коли наявність складу злочину в його діях встановлена слідчими органами (притягнення до кримінальної відповідальності з подальшим припиненням провадження в справі за nereабілітуючою підставою, що не виключає кримінальної відповідальності).

- Регресна вимога може бути пред'явлена протягом 3 років з дня виконання зобов'язання про відшкодування шкоди (відшкодування в натурі, виплати суми періодичних платежів тощо) (пункт 8 Постанови пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди»).

Відповідно до статті 236-7 Кримінально-процесуального кодексу України постановою органу дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи щодо конкретної особи чи за фактом вчинення злочину може бути оскаржена до місцевого суду за місцем розташування органу або роботи посадової особи, яка винесла постанову з дотриманням правил підсудності. Це означає, що медичний працівник має право в порядку кримінального судочинства оскаржувати постанову про порушення щодо нього кримінальної справи за фактом вчинення професійного (медичного) злочину.

Реалізація вищенаведених прав медичних працівників сприятиме балансу у взаєминах з пацієнтами чи іншими компетентними особами, який у багатьох випадках сьогодні складається, на жаль, не на користь медичних працівників. У той же час законодавець, закріпивши зазначені права медичних працівників, розуміє важливість місії, покладеної на лікарів, — охорони здоров'я населення — та надає дієві механізми їх захисту.

Підготували **Владислава Бронова** (Юридичне управління МОЗ України), **Ірина Сенюта** (ВГО «Фундація медичного права та біоетики України»)

За інформацією www.moz.gov.ua

НЕКРОЛОГ

МОЗ України та колеги висловлюють співчуття з приводу смерті видатного українського медика Юрія Спіженка

Колегія Міністерства охорони здоров'я України з глибоким сумом сповіщає, що 6 грудня на 61-му році життя помер видатний український лікар, висококваліфікований фахівець у галузі хірургії та клінічної лімфології, колишній заступник міністра охорони здоров'я УРСР (1986-1989), колишній міністр охорони здоров'я УРСР (1989-1991), перший міністр охорони здоров'я України (1991-1994), народний депутат двох скликань (1994-2002), член Президії Верховної Ради, голова Комісії з питань охорони здоров'я, материнства і дитинства, президент Всеукраїнської громадської організації «Фармацевтична асоціація України», відомий учений, академік Національної академії медичних наук України, доктор медичних наук, професор Юрій Прокопович Спіженко.

Юрій Прокопович був першим міністром охорони здоров'я незалежної України. Його перебування на цій посаді було найтривалішим і втілювалося в реорганізацію медичної галузі нашої держави. Юрій Спіженко заклав фундамент національної системи охорони здоров'я, водночас не дозволивши зруйнувати галузь у бурхливу постперестроєву епоху. Медики, які працювали у період, коли міністерство очолював Ю.П. Спіженко, згадують, що в той нелегкий час багато було зроблено для вдосконалення системи охорони здоров'я і підвищення якості надання медичних послуг українським громадянам. Його повноправною заслугою є реанімація вітчизняної фармацевтичної промисловості. З літа 1995 до 1998 року він обіймав посаду голови «Держкоммедбіопрому».

Для колег, друзів, близьких, рідних та багатотисячної медичної спільноти передчасна смерть Юрія Прокоповича стала важкою втратою. Пішла з життя добропорядна і чуйна людина, здібний організатор, принциповий, визнаний лідер, який присвятив своє життя медицині, порятунку здоров'я та життя людини, люблячий чоловік і батько, надійний товариш і яскрава особистість. Світла пам'ять про Юрія Прокоповича назавжди збережеться в серцях тих, хто його знав.

Висловлюємо ширі співчуття родині та близьким покійного з приводу тяжкої втрати. Поділяємо ваше горе, сумуємо разом з вами.

Колегія Міністерства охорони здоров'я України
Прес-служба МОЗ України